

Zitierhinweis

Bolom-Kotari, Sixtus : recension de : Miloš Havelka (ed.), Víra, kultura a společnost. Náboženské kultury v českých zemích 19. a 20. století, Červený Kostelec : Mervart, 2012, dans : Český časopis historický, 2015, 3, p. 893-895, DOI: 10.15463/rec.1189741429

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Blanka KUBÍKOVÁ (ed.)

Giovanni Battista Piranesi 1720–1778

Praha, Národní galerie v Praze 2014,
288 s., ISBN 978-80-7035-566-4.

Velkolepá výstava v Clam-Gallasově paláci přinesla neméně zdařilou publikaci díla italského architekta, teoretika umění a hlavně grafika Giovanniho Battisty Piranesiho (1720-1778), které je zachováno v českých sbírkách. Základ vychází ze Sbírky grafiky a kresby Národní galerie v Praze, ale přispěly k ní i fondy dalších muzeí, galerií a zámků v Čechách a na Moravě. Grafická alba a cykly leptů zachytily širokou paletu námětů, ale na prvním místě a nejdůkladněji Řím 18. století, jeho architekturu a archeologické památky.

Benátský umělec, od roku 1747 trvale usídlený v Římě, v sobě spojoval exaktní přesnost architekta a fantazii výtvarného umělce, což zajistilo jeho leptům při veškerém úsilí o umělecké vyjádření mimořádný smysl pro přesnost. Počínaje prvním grafickým souborem (*Prima Parte di Architettura e Prospettive*, 1743) ztvárňoval antickou a renesanční architekturu se vzácným smyslem pro celkové kompozice i pro detail, který zachycoval také u artefaktů z archeologických nálezů. Mimořádný význam má jeho čtyřsvazkové album *Le Antiquità Romane* (1756), v němž zobrazil Věčné město se zřetelem k archeologickým poznatkům, konstrukcím staveb a jejich ozdobným prvkům. Jako chránělec papeže Klimenta XIII. prokázal výjimečné schopnosti také v roli architekta a tvůrce interiérových dekorací, z nichž se však mnoho nezachovalo. Trvalé zůstalo především velké grafické dílo, které zachycuje jak Piranesiho umělecké ambice a schopnosti, tak i nedocenitelnou dokumentaci Říma a jeho okolí před mo-

dernizačními představami. Do evropských kulturních dějin však patří rovněž Piranesiho literární dílo, odrážející jak spory se současníky, tak i jeho originální názory na starověké egyptské, etruské a římské umění. Piranesiho život a dílo v publikaci analyzuje jednak biografický nástin z pera Dalibora Lešovského, jednak několik studií o jeho grafických cyklech (kromě D. Lešovského Helena Zápalková a Blanka Kubíková) a o vztahu k římské architektuře pozdního baroka (Jiří Kroupa). Texty jsou založeny na důvěrné znalosti Piranesiho díla i na rozsáhlé italské a další zahraniční literatuře. Lešovského biografie přináší vedle údajů o společenském postavení, podnikatelské činnosti a úspěšné umělecké kariéře Piranesiho též charakteristiku extrémně pracovitého, ale vznětlivého, ješitného a nesnášenlivého muže, který se ocital v konfliktech se současnými umělci, mecenáši i s vlastní rodinou. Podstatnou část díla zaujímá katalog s podrobným rozбором jednotlivých cyklů a grafických listů, doprovázený desítkami reprodukcí. Jsou to vesměs cenné ikonografické prameny k poznání římských památek i urbanistického vývoje Věčného města.

Jaroslav Pánek

19. a 20. století

Miloš HAVELKA a kol.

Víra, kultura a společnost. Náboženské kultury v českých zemích 19. a 20. století

Červený Kostelec, Pavel Mervart 2012,
520 s., ISBN 978-80-7465-053-6.

„Návrat“ náboženství do veřejné sféry patří mezi aktuálně nejdiskutovanější společenská a politická témata. Během minulého století se mohlo leckomu zdát, že vědci

zabývající se vírou a zbožností zkoumají poslední zbytky zanikajícího jevu. Výrazná změna nastala v poslední čtvrtině 20. a na začátku 21. století, kdy začali religionisté hovořit o „boží pomstě“, aby zvýraznili živost zjednodušených, ba „fundamentalistických“ forem náboženskosti.¹ Na řadě příkladů z politiky, veřejného života, umění, ale i ekonomie ukázali, že náboženství zdaleka nezaniká, jen se proměňuje do nových forem, případně se vrací k formám starým. Na jedné straně trvá v západní civilizaci příklon k privatizaci náboženství, která souvisí s individualismem, úpadkem respektu k autoritám a nechutí podřídit se pravidlům širší komunity. Na straně druhé sílí radikální náboženské proudy. Některé z nich požadují demonstrativní přítomnost náboženství ve veřejném prostoru a různými způsoby se vyrovnávají s otázkou násilí ve jménu víry.

Publikace *Víra, kultura, společnost* předkládá některé otázky při hledání kořenů současného náboženského vývoje v českých zemích. Je souborem šestnácti značně různorodých statí ve čtyřech oddílech (*Prostory a pole; Integrace, identity a loajalita; Modernizace a kultury; Umění a literatura*) od širokého spektra autorských osobností, vysokoškolských profesorů i doktorandů. Jednotlivé texty byly koncipovány, jak píše hlavní editor Miloš Havelka, jako případové studie k základním tezím, které představuje jeho úvodní příspěvek. Snad s vědomím moderní propasti, jež nás dělí od prožitku tradičního náboženství, používá Havelka pojem velmi široce definovatelné „náboženské kultury“, kterou tvoří převáž-

ně „významy a praktiky obyčejných lidí“ (s. 29). Zároveň tu je akademický koncept náboženství jako „zvláštního sociálního vztahu, který se zde snažíme sociologicky operacionalizovat“ a který „se nesmí zaměňovat s chápáním náboženství a víry, jak s nimi pracuje teologie anebo jak je reflektují věřící“ (s. 13).

Mezi náboženské kultury představené autory knihy může spadat téma vztahů německy mluvících evangelíků v Československu k nacionalismu v letech 1918–1946 (Peter C. A. Morée), problematika náboženských konverzí (Tomáš W. Pavlíček), vývoj kremačního hnutí na konci 19. století a v první polovině 20. století (Zdeněk R. Nešpor), ohlas myšlenek do stavby chrámu sv. Víta na Pražském hradě v době předbřeznové coby *svatý trojhlas náboženského, vlasteneckého a uměleckého významu* (Marcela Zemanová-Oubrechtová), náboženské motivy v českém cestopisu 19. století (Jan M. Heller), literární historie jako apologetický nástroj české kultury (Martin C. Putna), necírkevní pohřbívání na Český národní hřbitov v Chicagu (Marek Vlha), německé akademické spolky meziválečného Československa a jejich podíl na modernizaci a nacionalizaci církevního života (Jaroslav Šebek), souvislosti židovské hudby (Veronika Seidlová), ale i okolnosti postavení muslimských obcí v současném Česku (Luboš Kropáček). Případové studie nemají zvolené téma v plném rozsahu vyčerpat, celý soubor má nicméně ambici směřovatným způsobem postihnout jeho jednotlivé charakteristické rysy.

Vzhledem k naznačenému bohatství dílčích okruhů oceňuji úsilí úvodní teoretické studie o jejich vzorovou integraci a interpretaci. Mnohé příspěvky přinášejí cenné

¹ Gilles KEPEL, *Boží pomsta. Křesťané, Židé a Muslimové znovu dobývají svět*, Brno 1996.

poznatky, využitelné pro další bádání. Kniha důstojně reprezentuje mezinárodní výzkumný projekt *Náboženské kultury v Evropě 19. a 20. století*, realizovaný Mnichovskou univerzitou a Univerzitou Karlovou v Praze, do něhož se připojily i další instituce. Přesto nezapře kulturu „výstupů“ žánru „kolektivní monografie“ – charakterizuje ji kolísavá forma zpracování dílčích témat, jejichž vzájemná spojitost je problematická. Z drobností upozorňují na „kreativní“ překlad termínu *evangelici* do angličtiny (evangelists, s. 472). Nabízí se přirozeně celá řada dalších námětů, jejichž zachycení by učinilo obraz „náboženských kultur“ plastičtější (včetně např. jejich obrazu, v médiích, ve filmu či reklamě doprovázeného zrozením „nových bohů“, čemuž se věnuje jen stručná poznámka na s. 11). Téma tedy není zdaleka uzavřeno.

Sixtus Bolom-Kotari

Karol HOLLÝ

Ženská emancipácia. Diskurz slovenského národného hnutia na prelome 19. a 20. storočia

Bratislava, Historický ústav SAV
ve vydavatelství Prodama 2011, 178 s.,
ISBN 978-80-89396-16-0.

Dějiny ženského hnutí jsou u našich nejbližších sousedů tématem, studovaným již delší dobu, s řadou vynikajících prací (namátkou uvedme např. knihu Gabriely Dudekové a kol., *Na ceste k modernej žene*, recenzovanou v ČČH 4/2013). Ze skupiny historiků, kteří se touto tematikou zabývají v Historickém ústavu Slovenskej akadémie vied, pochází i Karol Hollý, jehož odborný výzkum byl prozatím završen zde recenzovanou monografií.

Kniha *Ženská emancipácia* sestává z několika částí, často výsledků autorova předešlého výzkumu (některé z kapitol jsou přepracované starší články), které nicméně tvoří jednotlý, smysluplně uspořádaný celek. V něm jsou jednotlivé aspekty problému nazírány z různých úhlů a na základě různých typů pramenů. První kapitola je zaměřena na otázku ženského vzdělávání v Uhrách a jeho možnosti, zvláště pak na otázku pohledu slovenské národovecké (jak katolické, tak evangelické) obce, která byla mnohdy konzervativnější, než (jinak obecně nenáviděná) vládnoucí uherská třída. Že i v tomto prostředí se šlo prosadit, dokazuje případ první slovenské lékařky, Márie Bellové (1885–1973), která získala vzdělání – příznačně – na univerzitě v Budapešti. Druhá kapitola monografie se týká prvního slovenského ženského časopisu, kterým byla na přelomu 19. a 20. století v Martině vycházející *Dennica*. Její redakci vedla Terézia Vansová, ale autorem myšlenky časopisu byl česko-slovenský buditel Karel/Karol Kálal. Autor si všímá pozitivních i negativních (mj. Jozef Škultéty) reakcí na vydávání ženského časopisu. V Horních Uhrách byly slovenské ženy v mnohem těžší pozici, než jejich české kolegyně, jakkoli ani společnost v předlitavské části monarchie nebyla ženskému hnutí nijak zvlášť nakloněna. Třetí kapitola knihy je věnována právě českému vlivu na slovenské ženské hnutí, včetně otázky „jeden, či dva národy“, a rozdílům v pozici „bojovnic za ženská práva“ v českých zemích a na Slovensku. Slovenská společnost byla mnohem konzervativnější (např. Elena Šoltéssová v českém prostředí shledávala „nemravné tendence“). Čtvrtá kapitola je zaměřena na slovenský fenomén – tzv. výšivkářské hnutí, organizované skupinou buditelů okolo